

**Biztos Kezdet Program monitorozása és értékelése
a *TÁMOP 5.2.1.-12/1 Gyerekesély program országos
kiterjesztésének szakmai módszertani megalapozása és a program
kísérése* című kiemelt program keretében**

Vezetői összefoglaló

Tartalom

A monitoring program bemutatása.....	3
Az értékelés korlátai.....	4
A magyar Biztos Kezdet program működése.....	7
A Biztos Kezdet program célzottsága.....	8
A hozzáférés biztosítása.....	9
A Gyermekházak szakmai munkája.....	10
A Gyermekházakban zajló foglalkozások.....	10
A gyermekházak szakmaközi tevékenysége.....	12
A gyerekek fejlődése és a szülői attitűdök változása.....	13
A gyerekek fejlődése.....	14
Változás a szülők nevelési attitűdjeiben.....	16
A szülőkkel való kapcsolat.....	18
Az internetes felület adataira és azok használhatóságára vonatkozó észrevételek.....	20
Adatkezelés.....	20
Kitöltöttségi arány.....	20
Kereső funkció.....	21
Szöveges válaszok.....	21
Nem egyértelmű válaszlehetőségek.....	21
Nyitott kérdések.....	21
Skálázási probléma.....	22
Érzékeny kérdések.....	22
Többdimenziós elemzésre egyelőre nincs lehetőség.....	22
Szakmai munka minőségére vonatkozó információk.....	22
A gyerek fejlődése.....	23
Szülők nevelési ismeretei.....	24
Összegzés és javaslatok.....	24
Javaslatok.....	26
A Biztos kezdet program működtetése.....	26
Szakmai munka.....	26
Javaslatok a dokumentációs rendszer továbbfejlesztéséhez.....	28

A monitoring program bemutatása

A Biztos Kezdet Program monitorozása és értékelése a *TÁMOP 5.2.1.-12/1 Gyerekesély program országos kiterjesztésének szakmai módszertani megalapozása és a program kísérése* című kiemelt program keretén belül a T-Tudok arra vállalkozott, hogy a Biztos Kezdet Gyerekházak bevalását értékelje a gyerekek fejlődése és a szülőkre gyakorolt hatásának szempontjából. A projekt során az alábbi részfeladatokat látta el a cég:

- Gyermek fejlődésének tesztelését lehetővé tevő értékelési eszközrendszer kialakítása
- Feltáró kvalitatív vizsgálat
- Online felmérés
- Meglévő adatok másodelemzése, dokumentumelemzés

A rendelkezésre álló rövid időtáv¹ ugyan korlátokat állított az átfogó értékelés elé, ugyanakkor így is sor került:

- 1.) Hat – előzetes szempontok alapján kiválasztott - helyszínen (Katymár, Mélykút, Hernádszentandrás, Baktakék, Baktalórántháza, Nyírmada) kvalitatív vizsgálatra, amelynek keretében minden egyes helyszínen részben strukturált interjút készítettünk a Gyerekház vezetőjével, illetve a ház mentorával, strukturált interjút a Gyerekház két munkatársával, illetve ahol lehetett védőnővel, polgármesterrel és helyi szakemberrel is, valamint kiscsoportos interjúkat folytattunk le a szülőkkel.
- 2.) Egy olyan mérőeszköz kidolgozására, amely 22 és 36 hónap közötti gyermekek fejlődési állapotát méri. A kidolgozott mérőeszköz, egy pilot vizsgálat keretében, két településen került kipróbálásra, hét 22 és 28 hónap közötti gyermek bevonásával.
- 3.) Egy online lekérdezésre, amelynek keretében 100 Biztos Kezdet Gyerekház vezetőjét kérdeztük a gyermekház működéséről, szakmai munkájáról.
- 4.) A dokrendszer adatszolgáltatói felületének vizsgálatára. Ennek keretében egyrészt azt vizsgáltuk, hogy a felület mennyire használható a Gyerekház munkatársainak, a mentorok és a programgazda szemszögéből, másrészt a számunkra átadott két (gyermek és szülői) adatbázis másodelemzésével az adatok kutatási és értékelési célú felhasználhatóságát is vizsgáltuk.

Az értékelés² során elkészült produktumok:

- interjúk és kiscsoportos beszélgetések gépellt anyaga

---

¹ A projekt időtartama 2015 február 1-április 30.

² Fontos kihangsúlyozni, hogy sem az időtáv, sem az elérhető adatok minősége nem tette lehetővé egy klasszikus értékelés elvégzését, ahol a program hatását érdemben mérni tudtuk volna. Ehhez a megfelelő időtávon túl kontrollcsoport bevonására is szükség lett volna, amely mind időben, mind pénzben meghaladta volna a projekt lehetőségeit.

- kisgyermek fejlődését vizsgáló mérőeszköz
- online adatbázis a BK házak működéséről
- online adatfelvétel kérdőíve
- öt tanulmány:
  - o Németh Szilvia: A kvalitatív vizsgálat eredményeinek a bemutatása
  - o Zágon Mária: A Biztos Kezdet Gyerekházakban látott foglalkozások megfigyelésének tapasztalatai
  - o Gyenge Zsuzsanna: Biztos Kezdet-fejlődésmérő megfigyelési lap kidolgozása és kipróbálása 24-36 hónapos gyermekekről
  - o Lannert Judit: Biztos Kezdet házak online lekérdezésének gyorsjelentése
  - o Kaderják Anita-Vince Dániel: A Biztos Kezdet Gyerekházak dokrendszerének elemzése

Az értékelő team tagjai közt pszichológus, fejlesztő pedagógus, szociológus és közgazdász egyaránt képviseltette magát.

Az értékelés korlátai

Több tudományág – pszichológia, neurológia, közgazdaságtudomány, szociológia, oktatáskutatás - is kiemeli a koragyermekkorai környezet fontosságát a gyermek fejlődésében. A közgazdászok a korai szakaszba való beruházás későbbi társadalmi nyereségét emelik ki, az agykutatás révén pedig egyre többet tudunk arról, hogy a környezet hogyan hat a kisgyermek agyának fejlődésére. Mindegyik tudományág eredménye aláhúzza, hogy az ingergazdag és szeretetteljes környezet alapozza meg azt, hogy a kisgyermekből eredményes tanuló majd boldog felnőtt váljon. Ebben a folyamatban pedig a legfontosabb szereplő – a kisgyermeken kívül – a szülő. A családi gyermeknevelés érzékeny terület, alapvetően a magánszféra területe. A kutatási eredmények viszont egyértelműen rámutatnak arra, hogy a koragyermekkorai szakaszba való beruházás különösen megtérül ott, ahol a szülő és gyermeke is hátrányos helyzetű, hiszen a jó alapozással megelőzhetik vagy csökkenthetik a későbbi valószínűsíthető kudarccokat. A beavatkozás sikeressége viszont nagy mértékben függ attól, hogy mennyire sikerült a szülőt megerősíteni kompetenciájában. Az állam nem tudja átvenni a szülő szerepét, amennyiben megpróbálja, nem lesz eredményes. A koragyermekkorai fejlődés igen komplex folyamat, így annak segítése és értékelése is komplex megközelítést igényel.³

A nemzetközi gyakorlatot tekintve a longitudinális mintákon alapuló elemzések egységes tanulsága, hogy a kognitív képességekhez viszonyítva igen erős kapcsolat van a nem-kognitív képességek és a későbbi munka-erőpiaci sikerek között, vagyis a munkaerő-piaci sikert nem lehet leszűkíteni pusztán a kognitív folyamatokra.⁴ Erre maga James Heckmann is felhívja a

³ Ehhez nyújtanak segítséget a Biztos Kezdet kötetek. A génektől a társadalomig: A koragyermekkorai nevelés szinterei. és A koragyermekkorai fejlődés természete – fejlődési lépések és kihívások. Biztos Kezdet I-II kötetek. Szerk: Danis Ildikó–Farkas Mária–Herczog Mária–Szilvási Léna I. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, Budapest, 2011. Letölthető: <http://www.csagyi.hu/forrasmunkak/item/1050-biztos-kezdet-modszertani-kotetek>

⁴ Surányi Éva (2008): A gyermeki fejlődés hatása a felnőttkori munkaerő-piaci sikerességre. Háttér tanulmány a Biztos Kezdet program hatásvizsgálatának kutatási koncepciójához. kézirat

figyelmet, amikor a hatékony koragyermekkorai fejlesztésről ír. Az Egyesült Királyság koragyermekkorai programjainak értékelése során az alábbi fő megállapításokat teszi:

- A koragyermekkorai beavatkozás annál hatékonyabb, minél hamarabb történik.
- A koragyermekkorai programok elsősorban a nem kognitív képességeket fejlesztik, éppen ezért ennek jelentőségét a közgazdasági és szociális kérdésekkel foglalkozók gyakran alulbecslik.
- A koragyermekkorai programokat elsősorban a hátrányos helyzetű rétegek esetében kell támogatni. A programok lehetnek univerzálisak, de költségvetési támogatást csak a szülői minőséget tekintve legrászorultabbak esetében célszerű nyújtani.
- A koragyermekkorai programoknak nemcsak állami programoknak kell lennie, a nem kormányzati szereplőknek is teret kell adni.⁵

A koragyermekkorai programok hatásának értékelése ugyanakkor nem könnyű. Nem véletlen, hogy azok az értékelések tudnak kimutatni valamilyen hatást, amelyek egyrészt nem pusztán a kognitív fejlődést kívánják mérni, másrészt több évtizedig követve a klienseket, a munkaerőpiaci sikeresség perspektívájában tudják a programokat értékelni. A kisgyermekkorai nevelés fontosságát látva egyre több program irányul erre a szakaszra, de ezek többsége vagy még nem rendelkezik ilyen hosszú időtávval, vagy kifejezetten a kognitív készségek mérését helyezte középpontba, a nem kognitív készségek fejlődésére pedig kevesebb figyelmet fordított. Ennek tudható be, hogy sok program esetén zavarba ejtően elmaradnak az átütő eredmények.

A *Biztos Kezdet* kisgyermekkorai program *Sure Start* néven az Egyesült Királyságban a gyermekszegénységet és a gyermekek társadalmi kirekesztettségét kívánja visszaszorítani. A *Sure Start* 1999-ben indult, az eddig eltelt időszakban 500 helyi csoport kezdte el működését, melyek négymillió hátrányos helyzetű gyermeket, vagyis a négy év alatti szegénységben élő gyermekek egyharmadát érték el. A program két fő iránya a gyermekek szociális és érzelmi fejlődésének elősegítése, egészségének védelme, képesség- és készségfejlesztése, valamint a család, mint közösség erősítése, támogatása volt.⁶ 2005-től átalakult a program és a helyi hatóságok (Local Authorities) szerveződtek *Sure Start* Gyermekközpontokká. A *Sure Start* program értékelését mindig is nehezítette, hogy maga a program és környezete is állandóan változott. Az ún. Országos Biztos Kezdet Program Értékelés (NESS) 150 BK térségben 5000 hétévest és családját követte három időpontban: a gyermek kilenc hónapos, három és öt éves korában mérve a fejlődést. A kontrollcsoport tagjait a Millenium Cohort Study (MCC) biztosította. Az értékelés 15 dimenzióban mérte a hatást, amikből négyben tapasztaltak szignifikáns pozitív eredményt:

- az anyák kevésbé voltak keménykezűek, mint a program kezdetén,
- a gyermekeiknek ösztönzőbb tanulási környezetet biztosítottak,

---

⁵ Heckmann J. James (2011): *Effective Child Development Strategies*. Prepared for the pre-K debates-current controversies and issues Baltimore

⁶ www.surestart.gov.uk

- a fiúk számára kevésbé kaotikus otthoni környezetet nyújtottak,
- az egyedül élő vagy munkanélküli szülő és családja nagyobb elégedettségről számolt be.

Ugyanakkor nem találtak mérhető hatást a gyermekek iskolai fejlődésében, szociális vagy viselkedési jellemzőiben és egészségi állapotában. Ezt sokan azzal magyarázzák, hogy 2004-től már mindenki számára elérhetővé vált az ingyenes óvodai ellátás és a rászorulóknak 95 százaléka igénybe is vette ezeket. Így nem lehetett mérni a Sure Start ilyen irányú szolgáltatásainak független hatását.⁷

A másik nagyszabású régóta folyó koragyermekkorai program a Head Start, ami 1965-ben indult az USA-ban és a gyermekszegénységet kívánta csökkenteni azzal, hogy iskolaelőtti programokat biztosított országsszerte. A Head Start értékelése is ambivalens eredményeket hozott, bár a legfrissebb eredmények pozitív hatásról számolnak be.⁸ A legnyilvánvalóbb hatást az USA-beli Perry program során mérték, amely a hatvanas években nyújtott koragyermekkorai szolgáltatást hátrányos helyzetű gyerekeknek, akiket 40 éves korukban is felkeresték a kutatók. Habár kognitív készségeiket illetően nem volt szignifikáns eltérés a kontrollcsoportéhoz képest, nem kognitív készségeiket illetően már igen, és ez magyarázta a sikeresebb munkaerőpiaci szereplésüket is.⁹

A koragyermekkorai programok esetén a valós mérést és értékelést lehetővé tevő randomizált kísérletek nem igazán lehetséges opciók. Egyrészt a programban résztvevők már eleve lehetnek motiváltabbak, másrészt nagy a lemorzsolódás, harmadrészt gyakran a szakmapolitika hamarabb lép és nem áll fenn a – mérés szempontjából elengedhetetlenül szükséges - változatlan környezeti hatás. Azon programoknál tudtak mérhető és tartós eredményeket felmutatni, amelyek elég hosszú ideig tartottak és kellő időt és pénzt szántak az adott célra. Az ilyen programok többségére viszont kevés pénzt és időt szentelnek, így azok hatása elmarad, vagy gyakran hatásukat meg sem mérik.

Ez nem jelenti azt, hogy a koragyermekkorai programokat ne lehetne értékelni, de ha azok hatását amennyiben nagyon rövid időtávon és elsősorban a könnyen mérhető indikátorokkal képzeljük el, könnyen előfordulhat, hogy egy egyébként sikeres programot idő előtt abortálunk. Magyar viszonylatban az értékeléseket ezen kívül szinte teljesen ellehetetleníti, hogy az adott programok nem futnak ki, azok környezete egyfolytában változik. Mind a hatást, mind a szereplők eredményes munkáját illetően jóval több időre és türelemre lenne szükség, ugyanakkor nincs meg az a bizalmi tőke, ami lehetővé tenné a szereplők autonóm működését hosszabb távon. Az idő-, pénz- és bizalomhiány a fő oka annak, hogy a programok eleve kudarcra ítéltetnek.

⁷ Report of the Longitudinal Study of 7-year-old Children and Their Families, NESS

⁸ Deming, David. 2009. "Early Childhood Intervention and Life-Cycle Skill Development: Evidence from Head Start." *American Economic Journal: Applied Economics*, 1(3): 111-34.

⁹ <http://www.highscope.org/Content.asp?ContentId=219>

A koragyermekkorai programok hatásvizsgálatának nemzetközi tapasztalatai és a hazai környezet adottsága adta azt a keretet, amelyet megpróbáltunk a leghatékonyabban kitölteni. A rövid időtáv és kontrollesoport hiánya ugyan nem teszi lehetővé egy megalapozott hatásvizsgálat elvégzését, ugyanakkor ezeket a hiányosságokat a megfigyelési eszközök sokféleségével próbáltuk ellensúlyozni.

A magyar Biztos Kezdet program működése

A Biztos Kezdet program célja, a lehető legjobb esély biztosítása a készségek-, képességek kibontakozásához, a lehető legkorábbi életkorban, azon gyerekek számára, akik a legnagyobb szegénységben élnek. A feladat olyan gyerek- és családbarát szolgáltatási környezet kialakítása, amely a szülők partneri bevonása és aktív részvétele mellett koragyermekkorban egyenlő esélyt biztosít a veleszületett képességek kibontakozásához. A Biztos Kezdet szolgáltatás megvalósításának elsődleges helyszíne a Gyerekház, de a program külső helyszínen is nyújthat Biztos Kezdet szolgáltatásokat a gyerekházzal nem rendelkező településeken, településrészekben. A helyi Biztos Kezdet programok a fenti célok elérése érdekében szervezik meg a helyi szükségletektől függően, a helyi szakemberek és szülők együttműködésével biztosítják a szolgáltatásokhoz való hozzáférést. A program három alapelve, a szolgáltatásokhoz való hozzáférés, a szülőkkel való együttműködés és a szakmaközi együttműködés.

2003-ban öt helyszínen - Vásárosnaményban és környékén, Csurgón és társult településein, Ózdon, Győrben és Budapesten, a Józsefvárosban – indult útjára a program, az akkori Ifjúsági Családügyi Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium által szerényen finanszírozva, pilotként. 2006-ban a korosztályra irányuló szolgáltatásokat nyújtók együttműködését elősegítő programok kezdődtek. Összesen 52 ilyen program került befogadásra, amelyek kvázi „önkéntes” alapon működtek, mivel központi anyagi források hiányában csak szakértői támogatásra volt lehetőség¹⁰.

Időközben kidolgozásra és elfogadásra került a *Legyen jobb a gyermekeknek Nemzeti Stratégia - 2007-2032*, amely célként jelölte meg a korai képességgondozást. A Nemzeti Stratégiához kapcsolódó kormányzati cselekvési terv nevesítette a szolgáltatásokat és a kormányzati teendőket, köztük azt is, hogy a Biztos Kezdet Gyerekházak létrehozása és folyamatos működtetése külső forrásokkal megkezdődhet. A cselekvési terv leszögezte, hogy 2-3 év külső finanszírozású működés után át kell térni a hazai forrásból történő finanszírozására. 2008 és 2011 között összesen 49 Biztos Kezdet Gyerekház kezdte meg munkáját a TÁMOP 5.2.2 (39 gyerekház), TÁMOP 5.1.1 (5 gyerekház), valamint a Norvég Finanszírozási Alap (5 gyerekház) pályázati támogatásaiból. A 2012-es költségvetési törvényben megjelent a hazai forrásból történő finanszírozás előirányzata¹¹.

2009-ben jelent meg az első – európai uniós forrásból finanszírozott - a korai beavatkozást középpontba helyező Biztos Kezdet programok elterjesztését célzó pályázati kiírás. Az ettől

¹⁰ http://www.gyerekesely.hu/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=202

¹¹ http://www.gyere.net/index_bk2.htm

kezdve megjelenő kiírások elsősorban a Biztos Kezdet házak létrejöttét és prevenciók tevékenységét támogatták a hátrányos helyzetű térségekben, de nemsokára ennél szélesebb körre terjesztették ki a kezdeményezést. 2014 végéig Magyarország harminchárom leghátrányosabb helyzetű kistérsége közül 23 vállalta a komplex kistérségi programok előkészítését, majd azok megvalósítását. A gyermekszegénység csökkentésére és a társadalmi kirekesztettség megszüntetésére irányuló helyi – kistérségi célzású – projektek időben eltolva, 2010-ben (I. körös) 2012-ben (II. körös) és 2013-ban (III. körös) kezdték meg kettő vagy három éves projektjeik végrehajtását.

- I.Kör: Baktalórántházai, Bányaterenyei, Hevesi, Kisteleki, Sásdi kistérségek
- II.Kör: Csengeri, Jánoshalmi, Mezöcsáti, Ózdi, Sarkadi, Szigetvári kistérségek
- III.Kör: Abaúj-Hegyközi, Bodrogi, Berettyóújfalui, Edelényi, Encsi, Fehérgyarmati, Kadarkúti, Mátészalkai, Nyírbátori, Szerencsi, Szikszói, Vásárosnaményi kistérségek

„A településszerkezetet tekintve ezekben a régiókban dominánsak az aprófalvak, ezáltal az alapvető egészségügyi, szociális és gyerekjóléti, valamint közoktatási szolgáltatásokhoz való hozzáférés az ott élők számára nehézséget okoz. Különös figyelmet igényelnek azok a régiók, ahol a szegénységben élő gyerekek aránya az országos átlagot meghaladja; a fenti kistérségek markáns jellemzője a magas szegénységi kockázatú (8-10) települések nagy száma”¹².

Míg a korábbi szélesebb spektrum a célzottságot gyengítette, addig a komplex pályázatok esetében a hátrányos helyzetű településeknek gyakran gondot okozott a többféle szolgáltatás biztosítása.

A Biztos Kezdet program célzottsága

A Biztos Kezdet program egyik fontos célkitűzése, hogy a leghátrányosabb helyzetű rétegeket találja meg, ugyanakkor ennek a célnak az elérése korábban sem volt száz százalékos.

A program célzottságát tekintve a különböző módszertannal nyert információk egyaránt azt mutatják, hogy a Biztos Kezdet házakba járó családok és gyermekeik rászorulók abban az értelemben, hogy jövedelmi helyzetük alapján szegényeknek mondhatók és a gyermekek is mutattak bizonyos (fejlettségi, szocializációs, stb.) elmaradásokat. Ugyanakkor a szülők iskolázottságát, jövedelmi viszonyait tekintve biztosan nem a leghátrányosabb helyzetűeket éri el a ház, a gyermekek körében pedig mind a születési súly, mind a sérültségek meglétét tekintve az adott hátrányos helyzetű térségekre jellemző mutatókat meghaladó értékeket tapasztaltunk.¹³ A kvalitatív vizsgálat is rámutatott arra, hogy amennyiben jó színvonalú szolgáltatás nyújt a ház, a településen lakók körében a kevésbé hátrányos helyzetűek közt is népszerű lesz a

---

¹² www.biztoskezdet.eu

¹³ Ezek az információk elsősorban a dokrendszerből származnak, ahol viszont az adatok feltöltöttsége elmarad a kívánatos mértéktől, így előfordulhat, hogy ez okozza a torzítást.

szolgáltatás. Ráadásul a rászorultság nemcsak anyagi értelemben értelmezhető, van, akinek sérült a gyermeke, vagy családjában veszélyeztetett helyzetű.

Arra a kérdésre, hogy mennyire tudják elérni a leginkább rászoruló, hátrányos helyzetű családokat, a gyermekház vezetők 70 százaléka kitérő választ adott, egy ötös skálán hármásra osztályozta a gyermekházát. A kvalitatív vizsgálat során megkérdezett vezetők úgy nyilatkoztak, hogy a rászorulókat felét érik el. A legkritikusabbak az egyik körbe és TÁMOP-ba se tartozó gyermekházak vezetői voltak, legelégedettebbek a II. körök. Természetesen ez nem jelenti feltétlenül azt, hogy így is van, lehet ez annak a jele is, hogy mennyire önkritikus valaki a tevékenységével szemben, vagy mennyire mer szembenézni azzal, ha valamilyen területen nem tökéletes az eredmény. Az új uniós finanszírozásuk hajlamosabbak voltak magasabb osztályzatot adni a kérdésre, de lehet, hogy a régiekkel szemben ők kevésbé mernek kudarcokról számot adni, mivel ez esetleg a támogatás elvesztését jelentené. Mindenesetre a tömeges hármassal meglehetősen árulkodó és inkább arra utal, hogy a hátrányos helyzetű családok elérését tekintve van még mit tenni.

Elhangzott az interjúk során, hogy vannak olyan szülők, akik rászorulnának, de nem jönnek, ennek okát pedig a gyermekházak vezetői gyakran éppen a hátrányos helyzetű szülők „előítéletességében” és „igénytelenségében” látják. Arra a kérdésre, hogy miért nem sikerült nagyobb arányban bevonni ezeket a családokat, az online felmérésben válaszoló intézményvezetők zöme (10 fő) a hátrányos helyzetű családok előítéletességét jelölte meg okként, majd a településen meglévő előítéletességet (6 fő), és hárman jelölték meg, hogy nehezen megközelíthető a gyerekház, vagy túl jól felszerelt. Egyetlen egy opciót nem jelölt be senki, mégpedig azt, hogy nem tették meg a megfelelő erőfeszítéseket ez ügyben.

Ez egyaránt felveti azt a kérdést, hogy vajon sikerült-e a gyermekházak munkatársainak érzékenyítése, felkészültek-e és készek-e arra, hogy a legjobban rászorulókat vonzzák be, másrészt, hogy vajon ez jogos elvárás-e egy ilyen viszonylag fiatal és hányatott sorsú program esetén. A gyermekházakba így is valamilyen módon rászorulókat járnak, akik szintén segítségre szorulnak. Ugyanakkor ezek a szülők nyitottabb és elfogadóbb szülői attitűdöt képviselnek (lásd később), így esetükben termékeny talajra hull a gyermekházban dolgozók által képviselt szemlélet és célkitűzés.

A hozzáférés biztosítása

A gyermekház helyét alapvetően befolyásolja, hogy hol van a településen elérhető ingatlan. A gyerekházba járó szülők a központi elhelyezést preferálnák, mert szívesen mozdulnak ki otthonról, másrészt így egyéb vásárlásaikat is el tudják intézni. Ugyanakkor vannak olyan kritikák, hogy a központban elhelyezkedő jól felszerelt házak gyakran olyan középosztályos kultúrát sugallnak, amelyek eltérnek a célcsoport kultúrájától és inkább elijeszti őket. Így vannak, akik a szegregátumot tekintik megfelelő helyszínnek, amely valóban hozzáférhetőbb az ott lakók számára, ugyanakkor, amennyiben jó színvonalú a szolgáltatás, megtalálják a

máshol lakók is. A vizsgált települések egy részében viszont nem csak egy elgettósodott településrész van, hanem legalább kettő. Az egyes szegregátumok helyi megítélése, jellemzése más és más. A Gyerekház fenntartója ha szegregátumba helyezi a szolgáltatást, akaratlanul is választ a gettórészek közül, s ezt a „választást” a helyi lakosok értelmezni kezdik, a plusz szolgáltatásnak a „betelepítése” az egyik elszigetelt településrészbe felértékeli azt, míg a másikban élő kisgyermekes családok még depriváltabbnak érzik magukat, s elzárkóznak a Gyerekház használatától.

Az online felmérés szerint, a gyermekház elhelyezkedése szerint nincsenek jellegzetes eltérések a szakmai munkában és annak eredményében. Egyedül a társak iránti érdeklődés felkeltése terén találtunk eltéréseket. A szegregátumban dolgozók ezen a területen kevésbé érzik magukat hatékonyak, míg a település szélén lévő gyermekházak vezetői ezzel szemben pozitív eredményekről számolnak be. Úgy tűnik, hogy habár ezek a házak a legnehezebben megközelíthetők, de éppen ezért többlet energiára van szükség a kliens részéről, ami egyben növelheti a nyitottságát, viszont a szegregátumban, ahol a megközelítés nem okoz gondot, a társas kapcsolatok kevésbé tudnak fejlődni. A T-Tudok által végzett tanodamonitoring¹⁴ hasonló eredményre jutott, ami komolyan felveti annak a kérdését, vajon a szegregátumban lehet-e a többségi társadalom igényeinek megfelelően is igazán eredményesen fejleszteni a hátrányos helyzetű gyerekeket. Meglátásunk szerint a Gyerekháznak a szegregátumban vagy a központban való elhelyezésének egyaránt van előnye és hátránya, éppen ezért talán célszerű lenne a kettő között térben megtalálni az optimális helyszínt és a falugondnok és busz segítségével megkönnyíteni a szülőknek a gyermekházba való eljutást.

A Gyermekházak szakmai munkája

A gyermekházak szakmai munkáját egyrészt a kvalitatív terepmunka, a helyszíni megfigyelések, másrészt az intézményvezetők körében lezajlott online kérdezés eredményei alapján tudjuk megítélni. Két alapvető területet vettünk górcső alá, egyrészt a gyermekekkel való foglalkozást (a szülőkkel való kapcsolatáról lásd később), másrészt a gyermekház szakmaközi kapcsolatait és programjait.

A Gyermekházakban zajló foglalkozások

Az online felmérés adatai szerint a Biztos Kezdet házak 57 százaléka 20-40 négyzetméteres játéktérrel rendelkezik, 7 százalékuk ennél kevesebbel, 23 százalék 41-50 négyzetméter közöttivel és 13 százalék ennél is többel.

Míg a BK ház megközelíthetőségének megítélése összefügg annak elhelyezkedésével, addig a felszereltség és az épület állapotának megítélése a BK házak vezetői közt egyértelműen annál jobb, minél nagyobb játéktérrel rendelkezik a BK ház. A rendelkezésre álló termék, szobák

---

¹⁴ Németh Szilvia - Lannert Judit – Zágon Mária: Tanodakutatás 2013. Készült a Roma Oktatási Alap megbízásából. Budapest, 2013.

különböző nagyságúak és szerkezeti adottságúak a Gyermekházakban. A kvalitatív vizsgálat azt mutatja, hogy a munkatársak nagyon jól használják ki a pozitív adottságokat, illetve igyekeznek jól strukturálni a szűkös tereket. A környezet mindenütt rendezett, derűs, színes, vidám hangulatot áraszt. Néha azonban a színek, formák, dekorációk gazdagsága rontja az áttekinthetőséget, zavaróan, szinte feldolgozhatatlanul sok információt hordoz, amely nehezíti a gyerekek tájékozódását a lényeges információk kiemelését. Hatalmas a kontraszt az otthon gyakori sivársága és a játszóhely zsúfolt információ tömege között

Az életkornak megfelelő alapjátékok mindenütt megtalálhatók. A játék repertoár nagymértékben függ a beszerzési lehetőségektől, és a beszerzést végző szakmai ismereteitől. A közbeszerzés okozta nehézségek különösen a komplex programban résztvevőknél éreztetik hatásukat. Az ajánlott lista (19. sz. melléklet A Biztos Kezdet szolgáltatás (Gyermekházak)1 tervezéséhez) a legfontosabb játék, eszközfeléket tartalmazza ugyan, de akinek nincs mélyebb ismerete a forgalomban lévő játékokkal kapcsolatban, az nem tudta sem megismerni, és főként kiválasztani a legcélszerűbb eszközöket. Kevés helyen tudtak a különböző funkciók célzott fejlesztését segítő eszközöket beszerezni. A helyszíni megfigyelés során tapasztalható volt, hogy vannak Gyermekházak, amelyekben a munkatársak apróbb fejlesztő játékokat saját maguk is készítenek. Ez a tevékenység a szakmai magabiztosság kitűnő indikátora: minél inkább egyénre szabott, fejlesztés-centrikus játékot készít a ház vezetője vagy munkatársa, annál inkább tudatosabb fejlesztő tevékenység folyik a Gyermekházban.

Szinte minden gyermekházban napi tevékenység a szabad játék és a szülővel való együttes játék. Az online felmérés adatai alapján a házak 85-87 százalékában gyakran kerül sor irányított csoportos vagy egyéni játékokra, egyéni fejlesztésre és 66 százalékuk számolt be arról, hogy a szülőknek is gyakran tanítanak játékokat. 91 százalékuk gyakran használ nagymozgást fejlesztő beltéri eszközöket, 98 százalék konstruáló játékokat, olyanokat, mint pl. a duplo. Viszonylag ritkábban fordul elő a szülők játéktanulása, mozgásfejlesztő kültéri eszközök használata és különböző anyagok megismertetése (lásd 1. táblázat).

1. táblázat

A gyakran végzett tevékenységek (%)

	Gyakran
Szabad játék	100
Konstruáló játékok: építők, duplo, playmobil, stb.	98
Vizuális fejlesztő-képek, képeskönyvek, stb.	98
Együttes játék a szülővel	96
Gyakorló játék (sorozatok, nagyság, forma, szín, stb.)	93
Nagymozgás-fejlesztő beltéri eszközök	91
Szervezett, irányított tevékenység, játék-csoportos	87
Irányított játékfejlesztés egyénileg	85
Szabályjátékok, puzzlek, egyszerű memória játékok, formaegyeztetés, stb.	79
Zenei tevékenységek eszközei (ritmushangszerek, Cd-k)	77
Szerepjátékok-mese, báb, dramatizálás	74

Játéktanulás szülőknek	66
Mozgásfejlesztő kültéri eszközök	64
Különböző anyagok víz, homok, stb. megismerését segítő eszközök	60

Legmagasabb arányban - a kvalitatív vizsgálat alapján is - a konstruáló, a vizuális fejlesztő, a gyakorló és mozgásfejlesztő játékok fordultak elő. A szabályjáték, a zenei tevékenységek, a szerepjáték, báb közepes mennyiségben, az érzékelést fejlesztő különböző anyagokkal való ismerkedés a legkevésbé előforduló tevékenység. Természetes, hogy a különböző játékfajták előfordulása függ a résztvevők életkorától. Azonban vannak olyan játékok, tevékenységek, melyeket bármely életkorban fontos beilleszteni a foglalkozásokba: a zenei tevékenységek, a báb és az érzékelést fejleszt tevékenységek alacsony előfordulása nem indokolt.

A játék szervezési módjaival kapcsolatban a tapasztalat azt mutatja, hogy uralkodó a szabad játék, bekapcsolódik ugyan a felnőtt vagy a szülő, kialakul a spontán együttjátás, de a különböző tevékenységek fejlesztő hatásának erősítéséhez nincs elég tudatosság. Ebben elsősorban a szülőknek kell segítséget adni, bemutatva, magyarázva az együttjátás módjait. A kvalitatív vizsgálat során elenyésző arányban fordult elő csoportos irányított fejlesztő játék - tevékenység, amely természetesen nem kell, hogy egyszerre érintse valamennyi jelenlévő gyermeket, szülőt. Pedig fontos lenne irányított tevékenységet szervezni az éppen aktuálisan fejlesztendő kisgyerekeknek, vagy szülőknek, akiknek a gyermekükkel együttes tevékenység-játékkal kapcsolatban fontos információt kellene megtanulni, vagy az egész csoportnak együttes élményt, vidámságot, jó hangulatot szeretnének teremteni. Természetesen az irányított tevékenységek tervezését meg kell, hogy előzze az alapos gyermekmegfigyelés, a fejlődés, vagy az elmaradás ismerete.¹⁵ Erre épülően a rendszeresen szervezett irányított játék, tevékenységek kiválthatnák a külső fejlesztő szakember közreműködésének egy részét. Ehhez azonban a gyerekházakban szükség lenne legalább egy, az adott életkorra felkészült képzett szakemberre. A kvalitatív vizsgálat során meglátogatott gyerekházakban két vezetőnek volt kisgyermekkorral kapcsolatos diplomája: egy óvónői, egy pedig óvónői és gyógypedagógusi végzettséggel. Az online felmérés szerint ennél jobb a helyzet: A gyermekház vezetők 87 százaléka rendelkezik kisgyermekkorral kapcsolatos diplomával, valamint az első munkatársak 67, a második munkatársak 48 százaléka is.

A gyermekházak szakmaközi tevékenysége

Míg a foglalkozásokat illetően viszonylag homogének, a szakmai tevékenység terén már jobban különböznek egymástól a gyerekházak. Leggyakrabban a kiscsoportos szakmai megbeszéléseket és a szülőkkel való problémamegoldó fórumokat szerveznek. A legritkábban előforduló tevékenységek a szakmai műhelytevékenységek és a szakértő hospitálása. Ez utóbbi esetén nagyon sok gyerekházba csak a mentor jár. Az uniós finanszírozású gyerekházakra

¹⁵ Ezt segíthetné a dokrendszer, de jelenleg erre korlátozottan alkalmazása (lásd később).

inkább jellemző a kifele nyitott szakmai tevékenység, míg a fenntartó által finanszírozottak esetén a helyi igények állnak inkább a fókuszban.

Az online felmérés szerint a különböző szakemberek közül a leggyakrabban a védőnő látogat el a gyermekházba, de a családsegítő munkatárs és egyéb kategória is gyakran lett bejelölve. Pedagógus és egészségügyi szakember jóval ritkábban jut el a gyermekházba. Gyermekorvos 41 százalékában soha, 29 százalékában maximum évente egyszer látogat el. Házi orvos 56 százalékban soha, 32 százalékban maximum évente egyszer. Bölcsődei munkatárs 75 százalékában soha nem járt BK gyerekházban. Óvodapedagógusok jellemzően negyedévente, félévente jelennek meg. Ez részben betudható annak is, hogy korábban az óvodák gyakran riválisként tekintettek a Biztos Kezdet házakra. Ugyanakkor a sikeres óvodai beilleszkedés, mint legfontosabb eredményességi indikátor feltételezné a BK Gyermekházak és óvodák közötti szoros együttműködést és a gyerekház-óvoda átmenet célzott kezelését. A védőnő és családsegítő jellemzően havonta jelentkeznek. Védőnő leggyakrabban a legrégebbi gyermekházakba jár, családsegítő pedig a 2010 és 2012 között alapítottakba.

93 százaléka a gyerekházaknak bevon egyéb szakértőket is. legtöbbször a védőnőket, majd a családsegítő és gyermekjóléti szakembereket. Az esetek felében pszichológus, harmadában fejlesztőpedagógus, gyógypedagógus is bevonásra kerül. Korai diagnoszták 10 százalékban, a szakértő bizottság munkatársai viszont egyáltalán nem vonódnak be. Leginkább a gyermekek korával van összefüggésben a szakértők bevonása, például gyermekjóléti szakembereket a kisebb gyermekek esetében vonnak be, mozgásterapeutát vagy korai diagnosztát sérült gyermekek esetén. Ugyanakkor érdekes, hogy a korai diagnosztikus szakember bevonása annál kisebb arányú, minél nagyobb a roma gyerekek aránya! Ennek nem lehet magyarázata az, hogy esetleg a romák által lakott településeken nincs szakember, ugyanis az online felmérés tanúsága szerint a szakértők bevonása a házak 75 százalékában helyi igényekre épül, 48 százalékban az anyagiak függvénye és csak 27 százaléka említette, hogy az adott szakember helyi elérhetősége is számít.

A gyerekek fejlődése és a szülői attitűdök változása

A gyermekházak szakmai tevékenységének eredményességét leginkább az mutatja, hogy ezek hogyan hatottak a gyermekek fejlődésére és a szülők nevelési szokásaira.

A gyermekház tevékenységét igen pozitívan ítélik meg a vezetők, annak hatását a gyermekek különböző képességeire egy négyes fokozatú skálán csak 3-as és 4-es értékkel jelölték. Éppen ezért igen kevésbé is szórtak a válaszok. Leginkább az önálló játéktevékenységben, mozgásfejlődésben látják a gyermekház szerepét, valamint az óvodai sikeres beilleszkedésben.¹⁶ Hátrébb sorolódott a mese és szerepjáték iránti érdeklődés, illetve az alkotó játékok.

---

¹⁶ Éppen ezért meglehetősen furcsa, hogy az óvodai beilleszkedést tekintve semmilyen információval nem szolgál a dokrendszer, pedig ez lehetne az egyik legfontosabb eredményességi indikátor.

A szülői interjúk alapján elmondható, hogy a megkérdezett édesanyák és nagymamák úgy gondolják, a Gyerekházba járás lehetővé teszi majd gyermekeik, unokáik számára a zavartalan óvodai beilleszkedést, illetve olyan alapvető dolgokban ad rutint a gyerekeknek, mint az étkezés evőeszközzel, WC-használat, önállóságra neveli őket, illetve segíti a társakkal való együttműködést és kommunikációt.

A gyerekek fejlődése

Habár a gyermekek fejlődését tekintve nem volt lehetőség széleskörű méréseket eszközölni és kontrollcsoportot bevonni, de a dokrendszer adatai és néhány gyermek megfigyelése alapján valamennyire képet kaphattunk erről a dimenzióról is.

A pilot kutatás keretében 24 és 36 hónap közötti gyermekek számára került kidolgozásra a 6 fejlődési területen megfigyelhető 45 alapkészséget és 7 kritikus készséget mérő fejlődési megfigyelési lap. Ez a megfigyelési eszköz alapul vette a dokrendszerben is meglévő megfigyelési lapot, de megpróbálta a célnak megfelelően leegyszerűsíteni, átalakítani. A Mellékletben teljes egészében megtalálható a kidolgozott megfigyelési lap. Félkövérrel kiemelve láthatók azok a tételek, amelyek a jelenlegi dokumentációs rendszerben is szerepelnek. A kiemelt tételek egyértelműek és jól mérik az adott készségeket. A vizsgálati lapon szereplő többi állítás is úgy lett összeállítva, hogy a lehető legerőteljebben legyen megfogalmazva.

A mérőeszköz mérte a Beszédfejlődés és kommunikáció, a Szociális készségek, az Érzelmi fejlődés, a Gondolkodás és játéktevékenység, az Önellátás és a Mozgásfejlődés területeit. A tesztelés keretében független megfigyelők értékelték két magyarországi település Gyerekházába járó 22 és 28 hónap közötti gyermekeket. A mérőeszköz megbízhatóságának tesztelését a megfigyelők értékelései közötti korrelációs számításokkal ellenőriztük. Az eredmények alapján elmondható, hogy a megfigyelési lap 52 tételéből 43 tételnél nagyon erős korreláció jelent meg a megfigyelők pontszámai között, a maradék 9 tételnél is közepes erősségű korreláció jelent meg, ami alapvetően azt jelenti, hogy a mérőeszköz magas interrater reliabilitással rendelkezik. A megfogalmazott tételek egyértelműek és objektívak, így biztosítják a gyermekek fejlődési állapotának pontos detektálását.

A statisztikai elemzésekből kirajzolódott, hogy a gyermekek igen nagy egyéni különbségeket mutatnak a különböző fejlődési területeken. Elmondható, hogy a fejlődési lap szenzitivitása igen magas, jól méri az egyéni különbségeket, ezáltal segítheti a Gyerekházak munkatársait abban, hogy a gyermekek egyéni igényei és szükségletei mentén határozzák meg a különböző fejlesztési irányokat. A vizsgált gyermekek eredményei alapján kirajzolódott, hogy nincs szignifikáns különbség a gyermekek neme és fejlettségi állapota között. A korábbi kutatási eredményekkel ellentétben, a vizsgált gyermekek a gondolkodási képességek és a mozgásfejlődés területén mutatták a legnagyobb elmaradást, míg a szociális fejlődés és az érzelmi fejlődés területén igen magas pontszámot értek el. Korrelációs elemzés alapján

kirajzolódott, hogy a két területen nyújtott teljesítmény pozitívan korrelál azzal, hogy a gyermek mennyi ideje jár a Gyerekházba. Ez azt jelenti, hogy alacsony elemszám mellett is kimutatható a Gyerekházak pozitív hatása a gyermekek szociális és érzelmi fejlődésére, ami a Biztos Kezdet program egyik alapvető célkitűzése.

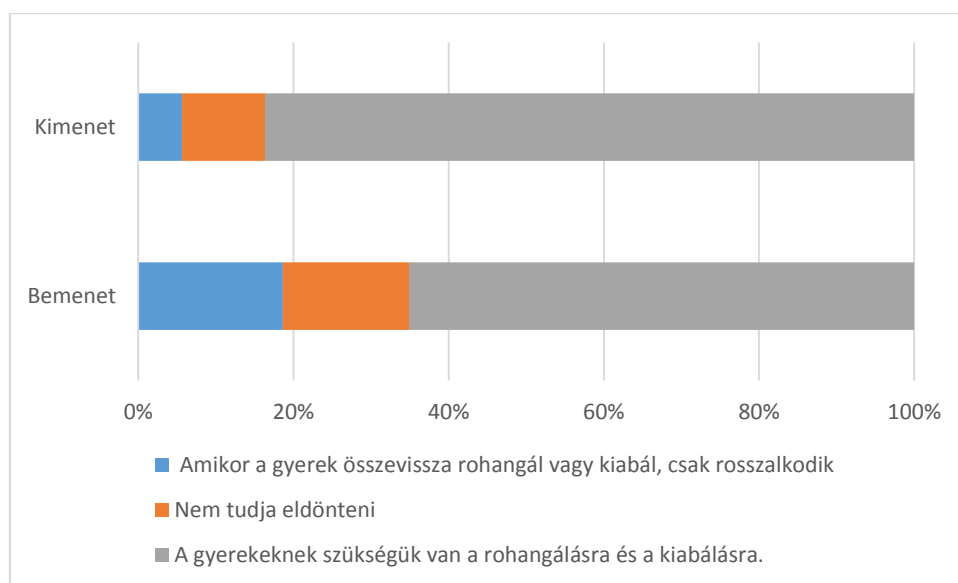
A dokrendszerből kinyert gyerekek adatbázisát is elemezve úgy tűnik, a Biztos Kezdet háznak van szerepe a gyerekek napirendre szoktatásában. Az alvási szokásokat elemezve úgy tűnik, hogy míg éjszaka a leghosszabb ideig a legalacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkező szülők gyerekei alszanak, addig a délutáni alvás a magasabb iskolai végzettségűek körében elterjedtebb. A reggeli felkelés idejét tekintve viszont a program ideje alatt folyamatosan egyre inkább kialakult a napi rutin. Míg a bemeneti méréskor a 8 osztályt végzett anyák gyerekeinek 58 százaléka ébredt reggelente közel azonos időben, valamint a diplomások esetében ez az arány már 85,2 százalék volt, addig a kimeneti méréskor már a nyolc osztályt végzett anyák 74,4 százaléka ébredt azonos időben, míg a felsőfokú végzettséggel rendelkezők körében ez az arány 94,6 százalék volt (lásd 2. táblázat).

2. táblázat: *Mindig azonos időben történik-e a reggeli felkelés?*

	Bemeneti mérés		Kimeneti mérés	
	Azonos időben (%)	Nem azonos időben (%)	Azonos időben (%)	Nem azonos időben (%)
Anya iskolai végzettsége a bemeneti méréskor			Anya iskolai végzettsége a kimeneti méréskor	
Kevesebb, mint 8 általános	47,6	52,4	65,9	34,1
8 általános	57,8	42,2	74,4	25,6
Szakiskola, szakmunkásképző	69,2	30,8	82,7	17,3
Érettségi	71,3	28,7	87,4	12,6
Érettségi utáni szakképzettség	81,9	18,1	91,9	8,1
Diploma	85,2	14,8	94,6	5,4
Apa iskolai végzettsége a bemeneti méréskor			Apa iskolai végzettsége a kimeneti méréskor	
Kevesebb, mint 8 általános	48,7	51,3	70,8	29,2
8 általános	57,3	42,7	73,0	27,0
Szakiskola, szakmunkásképző	69,9	30,1	84,3	15,7
Érettségi	74,1	25,9	90,5	9,5
Érettségi utáni szakképzettség	83,6	16,4	87,1	12,9
Diploma	85,9	14,1	97,6	2,4

Változás a szülők nevelési attitűdjeiben

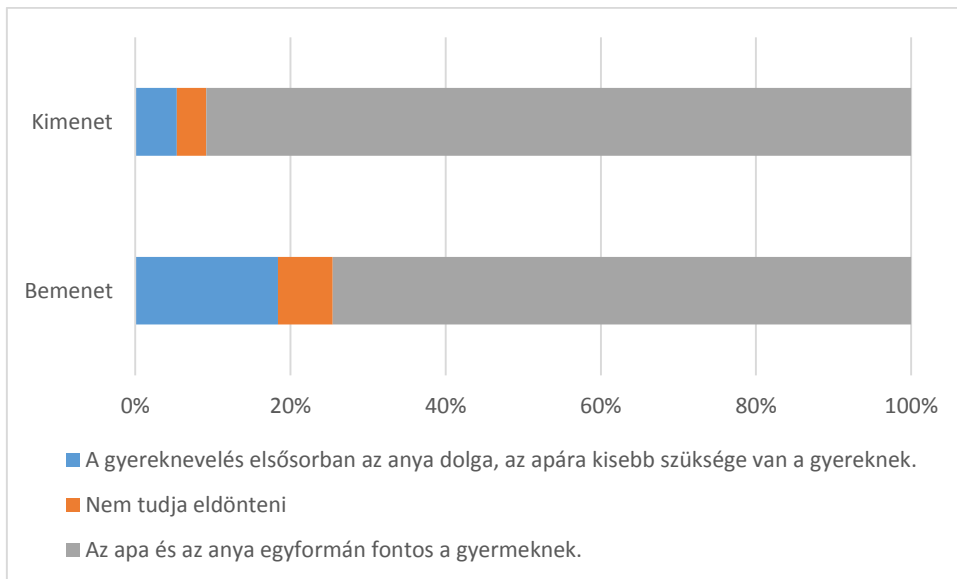
A dokrendszerben a szülői kérdésekre adott válaszok elemzése alapján látszik, hogy a kitöltők preferenciái megváltoznak a gyerekházzal való kapcsolatuk során. Azon szülők közül, akik a kisebbségben voltak véleményükkel, átlagosan 27,7 százalék váltott véleményt a többség által preferált megoldás javára. A szülői adatbázis statisztikai elemzése azt mutatja, hogy a gyerekházak a szülők nevelési attitűdjeit megváltoztatták, de alapvetően a már meglévő és többségükben vallott értékeket erősítették meg. Ez egyrészt a gyerek önállóságára, a szeretetteljes elfogadásra és napirendre szoktatásra igaz. Azokban a témakörökben, ahol eleve is ambivalensek voltak a szülők, nincs változás, így bizonytalanok a sok játék, a büntetés/jutalmazás és a rossz alvás kérdéspárokban. Valószínűleg nem torzítatlan a minta, hiszen csak 2400 szülő esetén van bemeneti és kimeneti adat, így lehetséges, hogy a Gyerekház irányában leginkább pozitív és megerősítésre vágyó szülők töltötték ki mind a két alkalommal a kérdőívet.¹⁷ Ugyanakkor jól látható, hogy a gyerekház valóban egy elfogadó, szeretetteljes és önállóságra és rendre szoktató szülői magatartást erősít (lásd 1-4. ábra).

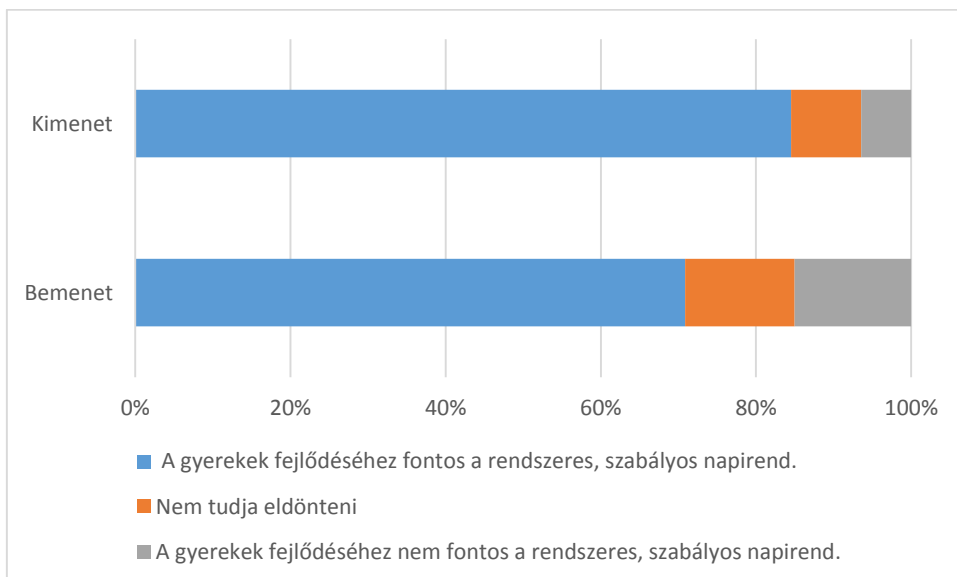
1. ábra: A „rosszaság” megítélésének változása. (Saját számítások alapján, T-Tudok, 2015)

¹⁷ Tény, hogy azok a szülők, akikről van kimeneti adatunk is, iskolázottabbak, mint akik csak bemeneti adatot szolgáltatottak.

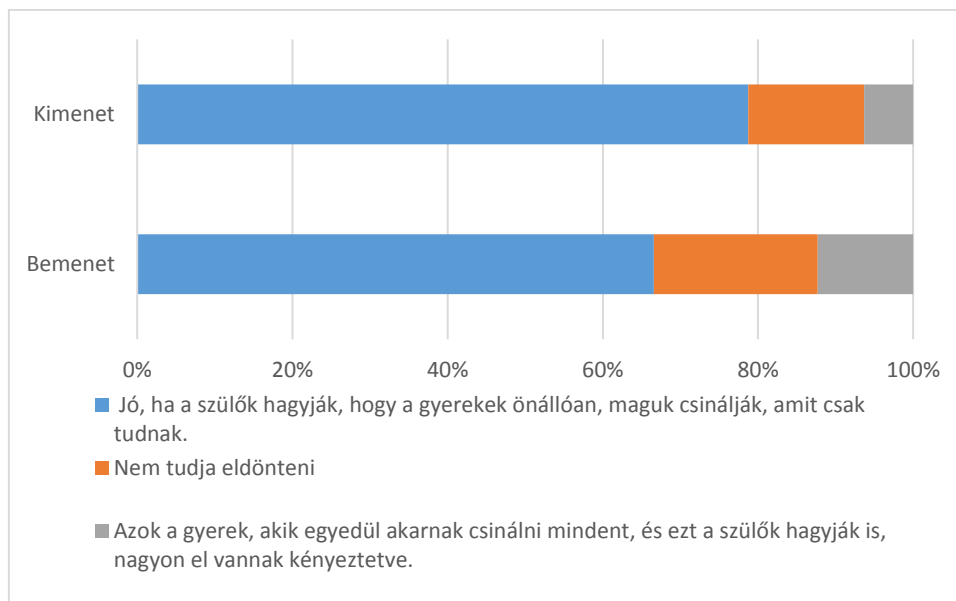

2. ábra: A nevelő személye megítélésének változása. (Saját számítások alapján, T-Tudok, 2015)

3. ábra: A napirend megítélésének változása. (Saját számítások alapján, T-Tudok, 2015)

4. ábra: A önállóság megítélésének változása. (Saját számítások alapján, T-Tudok, 2015)

A szülőkkel folytatott beszélgetések elemzése alapján megállapítható, hogy a Gyerekházat rendszeresen látogató szülők igénylik a folyamatos megerősítést. Napi szinten kikérik a Gyerekház-vezető véleményét gyermekükkel, unokájukkal kapcsolatban, tanácsot kérnek egészségügyi és étkezési témák vonatkozásában. A megkérdezett 10 szülő és nagyszülő közül többen már nem az első gyermekükkel, unokájukkal látogatják a Gyerekházat. Az interjúkban kifejtik, hogy itt naponta tanulnak valamit, lehet, hogy csak egy apró gyereknevelési praktikát, ételreceptet, ünnepi dekorációs ötletet, mondókát, mesét, bábkészítést. Tanulnak egymástól és a Gyerekház munkatársaitól is. A Gyerekházba járás strukturálja a napjukat, egy kiszámítható napi, sőt heti ritmust biztosít. Több édesanya kifejtette, amíg nem járt a Gyerekházba, elszigetelten élt, ma pedig kiterjedt baráti (támogató) hálózattal rendelkezik.

A szülőkkel való kapcsolat

A Biztos Kezdet program leírásában, a szülőkkel való együttműködés stratégiai célja megvalósításának egyik tevékenységként jelenik meg a családlátogatás. A programleírás szerint, a családlátogatás célja a gyermek otthonának felkeresése, a gyermek és környezete megismerése¹⁸. A kvalitatív adatgyűjtés tapasztalatai szerint, a családlátogatás „intézménye” a felkeresett Gyerekházak esetében a toborzás, azaz az új családok felkutatásának, bevonásának eszköze is. A felhasználói kör bővítése, mint állandó feladat jelenik meg a házakban, s e tevékenység intenzitása attól függ, hogy az adott időszakban épp hány, rendszeresen a Gyerekházba járó családdal van kapcsolatuk. Azok a vizsgált gyerekházak, amelyek azzal a gonddal küzdenek, hogy nehezen tudják teljesíteni az elvárt látogatószámot, azok az év egészében PR tevékenységet folytatnak, s ezen felül programok szervezésével, valamint állandó terepmunkával, családlátogatással próbálnak meg minél több potenciális felhasználó családot elérni. Azokban a Gyerekházakban, amelyekben a rendszeres látogatók száma hétről

¹⁸ Lásd: jelen tanulmány 1. ábra.

hétre egyenletes eloszlású, s ezáltal kiszámítható működtetésre van lehetőség, intenzív toborzó időszakra évente kétszer, kora ősszel és kora tavasszal kerül sor.

Az online felmérés adatai szerint is mindenhol látogatják a családokat, ötven százaléka a BK gyermekházak vezetői havonta teszi ezt, 37 százaléka hetente. Regionálisan vannak eltérések, legritkábban a közép-magyarországi gyerekházak családjaikat látogatják, leggyakrabban tipikusan a fenntartói finanszírozásúak. Mindegyik tartja a kapcsolatot a gyerekházból kikerült gyermekekkel és családjaikkal, de mikor pontosan erre rákérdeztünk, akkor ez az esetek többségében azt jelenti, hogy véletlenszerűen összefutnak a településen, vagy a gyerek és szülő ellátogat a gyerekháza. Jóval kevésbé jellemző a gyerekház munkatársainak aktív magatartása, vagy a szülő tevékeny és folyamatos jelenléte.

Az egyéb, elsősorban szülőknek szóló rendezvények közt a leggyakoribbak a rendezvények és szülőklubok. Viszonylag sokan jelölték be az egyéb kategóriát, ami alatt elsősorban tanácsadást, főzőklubot, közösségi programot értettek. A legritkábbak a felnőttképzési típusú szolgáltatások, tanfolyamok nyújtása a szülők számára.

Az étkezést illetően a leggyakoribb, mindenki által végzett tevékenység a tízórai közös elkészítése, ami érhető, hiszen ez a tevékenység egyben a Biztos Kezdet program egyik hangsúlyos része. Az ebédfőzés már ritkábban fordul elő, de a szülők bevonása a tevékenységbe szintén viszonylag gyakori. Regionálisan leginkább a gyümölcs-zöldség fogyasztás és a szülőkkel való receptcsere terén találni szignifikáns eltéréseket. Mindkét tevékenység leggyakrabban a dél-dunántúli régióban fordul elő. A szülővel való receptcsere a leginkább szóró tevékenység. Inkább jellemző a település szélén lévő gyermekházakra, mint a centrumban vagy szegregátumban lévőre. A helyi közértben inkább az uniós finanszírozású gyermekházak szerzik be a hozzávalókat, míg a roma ételek főzése, valamint a szülőknek a főzés megengedése elsősorban a fenntartói hozzájárulással is finanszírozott gyermekházakra jellemző. Nem gyakori, hogy csak a gyerekeknek főznek, de ezt gyakrabban teszik a 2010-2012 között alapított gyermekházak, mint a többiek. Ugyanúgy erre a körre jellemzőbb a roma ételek főzése, mint ahogy a biotermékek használata és a szülőkkel való receptcsere. A roma ételek főzése és a szülőkkel való receptcsere jellemzőbb a nagyobb létszámú (26 gyerek felett) gyermekházakra.

A 2013-ban indult – a kvalitatív vizsgálat helyszínéül szolgáló – Gyerekházakban a friss zöldség-gyümölcs napi beszerzését nehezíti a közbeszerzés során nyertes szolgáltatóval kötött szerződés. A nyertes ugyanis nem forgalmaz friss zöldséget, sem friss húsárut, így például a csecsemők számára megfelelő tízórai biztosítása vagy csak kész bébiételekkel oldható meg, vagy helyi termelőktől, adományként kapott friss hozzávalók felhasználásával.

A vizsgált Gyerekházak mindegyikében az egyik munkatárs napi feladata a friss tízórai alapanyagok beszerzése. Amikor a szülők megérkeznek a Gyerekháza, az aznapi tízórai alapellátás már rendelkezésre áll. A napi beszerzés tartalmát csak különleges, például ünnepi alkalmakkor beszél meg előre a szülőkkel, hogy mi lesz az adott napon a tízórai arról a legtöbbször a munkatárs dönt. Általában 10 óra körül, a szülők és a munkatársak közösen készítik el az ételt a gyerekek számára, amelyet a foglalkozásnak helyet nyújtó szobában,

közösen, asztal mellett fogyasztanak el a gyerekek. Ha marad plusz étel, vagy a gyerekek nem ettek meg mindent, akkor a szülők azt elfogyaszthatják. Ettől eltérő gyakorlattal a vizsgált 6 Gyerekház közül kettőben talákoztunk. Az egyik helyen az egyik munkatárs szinte napi rendszerességgel meleg ételt készít, amit a szülőkkel és a munkatársakkal közösen elfogyasztanak, illetve a másik helyszínen – mivel a Gyerekház egy integrált közösségi szolgáltatató központban kapott helyet – a konyha és a „csoportszoba” fizikailag távol esik egymástól, inkább a munkatársak készítik el az ételt egyedül.

A szülők többsége a Gyerekházba érkezése előtt, általában előző este, készíti el az aznapi ebédet, mivel átlagosan 8-tól 12-ig a házban vannak, így a délelőtti főzésre nincs módjuk. Elmondásuk alapján ez először nehézséget okoz, de rendszeres járás esetén, mindenki beáll egy neki megfelelő ritmusra, megtalálja a neki megfelelő megoldási módot.

Az internetes felület adataira és azok használhatóságára vonatkozó észrevételek

A Biztos Kezdet házak munkáját egy igen kiterjedt és részletes dokumentációs rendszer segíti. Az adatokat elektronikus formában rögzítik, az erre szolgáló felület könnyen átlátható, részletes útmutatókat is szolgáltatva a kitöltéshez. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ne lennének bizonyos hiányosságok, ami egy ilyen nagy és még kezdeti stádiumban levő rendszernél teljesen természetes. Talán éppen az a leginkább feltűnő, hogy az adatfelvétel gazdagsága és elektronikus megjelenítése valamint a Biztos Kezdet házak természeténél fogva kézműves jellegű tevékenysége mögött érezni némi diszkrepanciát. A túlzott adatigény éppen ezáltal célellentétessé válik, az adatok feltöltése sok időt igényel, ugyanakkor azok elemzése nem igazán történik meg. Így a dokumentációs rendszer nem annyira a szakmai munkát segíti, mint inkább kontrollt jelent. Ugyanakkor, miután természeténél fogva az adatok elsősorban mérhető és keresztmetszeti adatok, éppen a leglényegesebb folyamatokról nem adnak megbízható visszajelzést, viszont a szakmai munka mellett aránytalanul megnőnek az adminisztrációs feladatok.

A dokumentációs rendszer áttekintése és két adatbázis elemzése alapján egyrészt a felület használhatóságát, másrészt a szakmai munka minőségéről nyerhető információkat vesszük górcső alá.

Adatkezelés

Kitöltöttségi arány

Elég alacsony az egyes adatok kitöltésének aránya. Elképzelhetőnek tartjuk, hogy a Gyerekház dolgozók túlságosan professzionálisnak érzik a felületet, amihez az ő informatikai tudásuk nem elégséges. Mivel a központ elég távol van a házaktól, a kommunikáció is nehézkes lehet, így aztán nem tudják könnyen feltenni a kérdéseiket. Érdemes lenne tehát egy egyszerűbb és

fókuszáltabb rendszert kialakítani, amivel kevesebb dolga van egy-egy dolgozónak. Másrészt az adatok kitöltöttsége fontos indikátora kellene, hogy legyen egy BK ház működésének. Az adatok rendszeres elemzése is segítené azt a felismerést, hogy ezeket az információkat a BK háznak szolgáltatnia kellene. Az adatokra jelen pillanatban egyetlen egy informatikus lát rá, ami nem segíti a transzparenciát és az adatszolgáltatási szokások mélyebb megismerését.

A Dokrendszer adatbeviteli felületének kisebb módosításaival (több legördülő menü, kevesebb nyitott válaszlehetőség) sokkal használhatóbb adatokat tudna szolgáltatni a rendszer az adminisztrációnak és a kutatási céloknak is megfelelő lenne, így biztosítva a hatékony monitoring lehetőségét.

Kereső funkció

Ami kifejezetten megnehezíti a felület használhatóságát, az az, hogy nincs egy olyan univerzális kereső, melybe beírva egy gyerek egyéni azonosítóját, megtudnák róla az összes Dokrendszerben tárolt információt. Egyesével kell végigmenni a különböző releváns menüpontokon, mindig újra beállítva az egyes menüpontokban, hogy melyik Házat vizsgáljuk, és ott újra kikeresni a vizsgált gyereket a megfigyelések közül, melyek hol időrendi, hol ABC-szerinti sorrendbe vannak rendezve. Körülbelül egy órába telik így, hogy végig tudjuk követni egy család útját a házban. Bemenettől a kapcsolat végéig, amely indokolatlan terhet ró a mentorokra, és nem segíti hatékonyan a Gyerekházakban dolgozók munkáját sem. Érdemes lenne, mind azonosítóra, mind időrendre, mind ABC sorrendben is kereshetővé tenni az adatokat.

Szöveges válaszok

Egy másik probléma a szöveges válaszok sokasága. A szöveges válaszok jelentős részéről el lehetne dönteni, hogy mit is akart válaszolni a megkérdezett, viszont mivel nagyon kevés idő állt rendelkezésünkre, ezért nem volt idő az adatok tisztítására, emiatt sok értékes információról le kellett mondanunk. Jelen formájában csak a legszükségesebb és a legégetőbb adattisztítási feladatokat tudtuk végrehajtani, a kérdésenkénti több ezer válasz javítása az adatbázis jelenlegi formájában hetekbe telt volna. A későbbi statisztikai elemzéseket is nagyban megkönnyítené, ha zárt kérdések lennének feltéve azokban az esetekben, ahol ez nem megy az információtartalom rovására.

Nem egyértelmű válaszlehetőségek

A kérdőívekben található néhány olyan kérdés és arra felkínált válaszlehetőség, ami nem elég egyértelmű. A megadott kategóriák nem egymást kizáróak, ami mindenképpen megnehezíti a kitöltést és az elemzést.

Nyitott kérdések

A kérdőívekkel szembeni legfontosabb módszertani követelmény, hogy egyértelműen legyenek megfogalmazva a kérdések és csak egymást kizáró válaszlehetőségeket kínáljanak fel. Jelenleg az adatbázis túl sok nyitott végű kérdést tartalmaz. Annak érdekében, hogy könnyen elemezhető adatokat kapjunk, célszerű lenne zártvégű kérdéseket alkalmazni. Jelenleg ahol elvileg zártvégűek a kérdések, ott is lehetőség van arra, hogy szöveges választ is adjanak az adatok

feltöltői. Ilyenre példa az a kérdés, hogy hány hónapos korától mászik a gyerek (Gyerek eddigi fejlődése kérdőív). Ebben az esetben nemcsak egy adott életkorhónapot lehet kiválasztani, hanem több esetben szöveges választ is adtak. Ez nemcsak megnehezíti az elemzést, hanem rengeteg értékes adatról is le kell mondanunk, holott egyszerű adatbázis-beállítások megváltoztatásával a válaszok túlnyomó többsége megőrizhető lenne. Vagyis törekedni kell arra, hogy ne lehessen szöveget beírni oda, ahol ez nem szükséges. Erre megoldás lehet például a legördülő menü, ami ráadásul a felhasználóknak is egyszerűen kezelhető.

Skálázási probléma

Sok kérdés esetében látszik, hogy a válaszok középre, a felkínált semleges opció felé húznak. Bár a survey szakirodalom nem egységes a kérdésben, léteznek erős állásfoglalások amellet, hogy érdemesebb páros számú válaszlehetőséget megadni feleletválasztós kérdéseknél, semleges válasz híján valós döntésre bírva a kitöltőt.

Érzékeny kérdések

A survey-módszertan megkülönböztet érzékeny kérdéseket, mint például a vallási, faji hovatartozás, illetve ide tartozik a jövedelem is. Ezekben az esetekben javallott nem direkten tenni fel a kérdést, érdemesebb ordinális mérési szinten felvenni az adatot (pl. 100-200 ezer forint között), mivel a válaszadók sok esetben nem tudják pontosan a választ, illetve nem akarnak válaszolni a direkt módon feltett kérdésre. Az intervallumokat meghatározó módszerrel csökkenthető a válaszmegtágadók és a hamis adatot közlők száma.

Amellett, hogy a kérdőív konkrétan a jövedelemre kérdez rá, bevett forma, hogy a család életkörülményeire, a lakhatási viszonyokra, a lakókörnyezetük állapotára kérdeznek rá. Az érzékeny témát feszegető kérdés alanya általában szívesebben válaszol egy olyan típusú kérdésre, hogy milyen anyagi körülmények között élnek a szomszédjai, mint, hogy a saját körülményeiről valljon, ugyanakkor válaszai indikatívnak tekinthetőek a saját családjára jellemző viszonyokra.

Többdimenziós elemzésre egyelőre nincs lehetőség

Ahogy már a tanulmány elején is jeleztük a Dokrendszer automatikusan generál ábrákat a felhasználók számára. Ezekkel az a gond, hogy csak elnagyolt információkat lehet belőlük megkapni. Önmagában ugyanis a jelenlét például nem mond semmit arról, hogy milyen minőségű munka folyik az adott házban, holott ez lehet, hogy fontosabb lenne. Ehhez hasonló probléma, hogy nem vizsgálja a rendszer se a gyerek fejlődését, se azt, hogy milyen tényezők befolyásolják a változást. A grafikonok ugyan viszonylag jól értelmezhetőek, azonban összefüggéseket nem mutat be, például azt, hogy függ-e a gyerek beszédképessége a szülők iskolai végzettségétől stb. Az ilyen mutatók nagyon fontosak lennének a program értékelése szempontjából. Jelenleg ezek nem állnak rendelkezésre.

Szakmai munka minőségére vonatkozó információk

A program munkatársai rendelkezésünkre bocsátották azokat a belső jelentéseket, amelyeket a Dokrendszer felhasználásával készítenek a program működéséről. Ezek csak egydimenziós képet adnak a programról, nem mutatnak be semmit arról, hogy mitől függ például a látogatottság. Mint az látható, a program vezetői gyorsan csak egydimenziós adatokhoz juthatnak, amelyek a program valós hatásáról nem szolgálnak információval. Leginkább adminisztratív adatokat nyújtanak (pl.: szülői beszélgető körök száma, résztvevők száma), arról azonban, hogy az egyes foglalkozásokon mi történt nem kapunk információt.

A BK dolgozók szakmai munkáját értékelő kérdőívben csak igen-nem válaszok lehetségesek, holott ezek jóval árnyaltabb kérdések, érdemes lenne ez esetben is skálát alkalmazni. Nem világos, hogy az udvari árnyas környezet megléte miért része a dolgozó értékelésének, ez ugyanis nem elsősorban az alkalmazott szakmai munkáján múlik, sokkal inkább a finanszírozási lehetőségeken, illetve azon, hogy olyan telken alakult meg a ház, ahol voltak fák vagy olyanon, ahol nem.

A mentorok értékelésénél a következő kérdés szerepel jelenleg: „Bízunk abban, hogy mindenki igyekszik munkáját a lehető legjobban végezni.” Ezt a dolgozóktól kérdezik, akiknek nem lehet arról hiteles információjuk, hogy a mentorok miben bíznak és miben nem. Ráadásul abban az esetben, ha ezeket a kérdőíveket a mentorok is olvashatják, akkor nincs értelme az értékelésnek, hiszen ha a beosztottak által adott nem anonim értékelés nyilvános, akkor nem biztos, hogy mernek objektíven nyilatkozni főnökeikről. Így az adott válaszok egyáltalán nem megbízhatók.

A gyerek fejlődése

A gyermek állapotához alkalmazkodó tudatos fejlesztést és beavatkozást segítheti a dokrendszer. Habár a dokumentációs rendszer lehetővé teszi, hogy képet kapjunk egy-egy gyerek képességeinek állapotáról, és fejlődéséről, az azonban nem állítható, hogy a dokumentációs rendszerben található információk alapján ok-okozati kapcsolat vonható a gyerekházak tevékenysége és a gyerekek fejlődése között.

A logikai kapcsolat vizsgálatához nagyban hozzájárulna, ha több adat állna rendelkezésre, sok gyereknél olyan, elvileg egységesen mindenkinél felvett adatok is hiányoznak, mint a gyerekházzal kapcsolatba kerülés után nem sokkal felvett Gyerek eddigi fejlődése kérdőív, vagy a védőnői státuszlap. Fontos lenne továbbá látni a fejlődési folyamat elejét és végét, azaz ne az legyen az utolsó adatunk egy gyerekről, hogy ajánlottak számára valamilyen fejlesztő foglalkozást.

Hasznos lenne az elemzés szempontjából, ha rendelkeznénk olyan információkkal, amik azt mutatják, hogy megtörténtek-e a kritikus esetben tanácsolt fejlesztések, ténylegesen bevonásra kerültek-e szakemberek, és ha igen, adott gyerek mennyi időt töltött ezekkel a tevékenységekkel. További problémát jelent, hogy nem tudjuk a gyerekek pontos bekerülési időpontját. Az utal a kapcsolat kezdetére, hogy a Házban töltött körülbelül 2-3 alkalom után készítik el a szülők nevelési ismereteire, attitűdjeire, szokásaira vonatkozó kérdőívet, de nem tudjuk ez pontosan mennyi időt jelent az egyes esetekben. Átláthatóbbá tenné a rendszert egy

egyszerű bekerülési időpont, kikerülési időpont adatfelvétel. A ház dolgozói reflektálnak az óvodai beilleszkedésre, de a vizsgálat alapján úgy tűnik, hogy nincsen dedikált utókövetési felület, állapotjelentés az óvodából, pedig a program egyik dedikált célja az óvodai beilleszkedés segítése.

Szülők nevelési ismeretei

A dokrendszerben található Szülők nevelési ismereteire, attitűdjeire, szokásaira vonatkozó kérdőív rendkívül részletes, alapos. Értékelésére vonatkozó összegező dokumentum sem a dokrendszerben, sem egyéb dokumentumok között nem található. Pedig rendkívül fontos információkat hordoz és készítőit bizonyára az a szándék vezérelte, hogy fel lehet, illetve kell használni a szülőkkel való foglalkozások megtervezéséhez. Valószínű, hogy figyelnek erre a vezetők, de nyomát nem találni.

Szintén a dokrendszerben havi rendszerességgel töltik fel a Szülői fórumok, beszélgetőkörök dokumentumait. A látogatott Gyerekházak tematikáit áttekintve többnyire az aktuálisan megjelenő problémákra figyelve szervezik a különböző csoportos fórumokat. A témák nagyon vegyesek, amelyeket láthatóan befolyásol a vezető felkészültsége, problémaérzékenysége is. Nehezen fedezhető fel tudatos tervezés, bár ezt nehezzé teszi a problémák, a segítségre váró területek sokrétűsége, sokasága. Vannak házak, ahol látszik az igényekre való reagálás tudatossága, bizonyos témákból sorozatokat szerveznek pl. Jogok, gyermekjogok.

Összegzés és javaslatok

Úgy tűnik az online felmérés adataiból, hogy minél régebben működik egy gyerekház, annál inkább elégedetlen, de őszintébb a vezető, és beágyazottabb a gyerekház működése. A fenntartói hozzájárulás segíti a településbe való integrációt. Ahol a fenntartó, általában a település vagy alapítvány finanszírozza a gyerekházat, a helyi igények és a szülők felértékelődnek. Az új gyermekházak kevésbé beágyazottak, jellemzőbben inkább a szakmára (az ő körükben volt a legnagyobb gyakorisággal említve a szakmai műhely és szakmai hospitálás) és a projektnek való megfelelésre koncentrálnak (fontos a dokumentumoknak való megfelelés).

A hátrányos helyzetű családok elérése még mindig problémás, a vezetők többsége közepesen ítéli meg a sikerességüket ezen a téren, ugyanakkor ezért jellemzően elsősorban a családokat hibáztatják.

Jellegzetes regionális különbségek tapasztalhatók. Észak-Magyarországon és Észak-Alföldön szignifikánsan kevesebb friss gyümölcs és zöldség kerül az asztalra.¹⁹ Nagyon különböznek a

---

¹⁹ Ennek egyik oka lehet az, hogy a legújabb és jellemzően ezekben a térségekben létrejövő Biztos Kezdet házak számára előírták, kivel szerződhet, és a kijelölt cég, a Coop nem forgalmaz friss gyümölcsöt, zöldséget, illetve friss húsfélét.

házak abban, hogy hogyan viszonyulnak a szülőkhöz. Vannak a szülőket bevonó és őket partnernek kezelők és vannak akik, paternalisztikus kapcsolatot alakítanak ki velük és hajlamosak őket hibáztatni. A gyermeklétszám és költségvetés jóval kevésbé befolyásolja azt, hogy mi történik a házban és miként gondolkoznak a munkatársak és a vezető, mint az alapítás ideje. Élesen elkülönülnek a működés ideje és a finanszírozás módja szerint a gyermekházak, valamint a régiós elhelyezkedés is erős karaktert ad nekik.

A szegregátumban lévő gyermekházak esetében érzékelhető némi elszigetelődés, kevésbé érzik magukat involváltnak. A magasabb roma arányú gyerekházak (tipikusan ilyenek a szegregátumban lévők) alig látnak korai diagnosztikai szakértőt. Általában gyéren látogatottak a gyermekházak a gyermekorvos vagy házi orvos által, aminek egyik nem elhanyagolható oka lehet, hogy nagy a szakemberhiány ezen a téren a leghátrányosabb helyzetű kistérségekben.

A megkérdezett BK gyermekházak vezetőinek 85 százaléka a Biztos Kezdet gyerekház sikerességét az odalátogató gyerekek sikeres óvodai beilleszkedésében látja és a gyermek érzékelhető fejlődésében. A bevont családok számának növekedését kétharmad, a gyermekek számára elérhető speciális fejlesztést felük tartja siker indikátornak. Érdekes, hogy a pont az óvodai beilleszkedést tekintve nincsenek információk a dokrendszerben, a gyerekeknek nincs szisztematikus követése. Ugyanakkor a gyerekek fejlődését, valamint a bevont családok számának növekedését illetően a gyermekházak eredményesnek tekinthetők a rendelkezésre álló információk alapján.

A gyermekházakban zajló szakmai munka színes, de nem eléggé tudatos. Vizsgálatunk alapján a Dokrendszer olyan struktúrával rendelkezik, ami lehetővé teszi sok fontos információ összegzését, így támogatni tudja a gyerekházak dolgozóinak és a mentoroknak a munkáját. Ilyen információk az állapotfelmérések, melyek a gyerekekről és szüleikről készülnek, az egyéni foglalkozási tervek, melyek visszakövethetővé teszik, hogy milyen fejlesztéseket javasoltak a szakemberek egy-egy gyerek számára, megfigyelhető az életszakaszok közötti fejlődés, és egy beépített funkció jelzi, ha egy gyereknél kritikus lemaradás tapasztalható. Az azonosított elemek azonban nem tudnak jól működni a gyakorlatban, mert a felület nehezen kezelhető, nem átlátható. Jelen helyzetben, az aktuális adatrögzítési aránnyal, sem az ellenőrzés funkciója nem tud teljesülni (hogyan ítéljük meg, mi történik egy gyerekházban, ha csak a megjelenők 40%-áról van adatunk?), sem a program kiértékelése nem állhat biztos talpon, hiszen még azt sem tudjuk, kik azok, akiket sikerült bevonni.

A Dokrendszerből jelenleg kinyerhető, és rendelkezésünkre bocsátott adatbázis a gyerekházakban rögzített információknak csak töredékét tartalmazta. Nem volt alkalmas arra, hogy felülről vizsgálva a programot, következtetéseket vonhassunk le annak eredményeiről, sikerességéről. A hiányzó információk nem teszik lehetővé egyelőre egy – kontrollcsoportot is bevonó - meglapozott hatásvizsgálat elkészítését, a gyerekházak hozzáadott értékének elkülönítését a tapasztalható eredményekben.

Javaslatok

A Biztos kezdet program működtetése

A készségek fejlődésének szakszerű támogatása a koragyerekkorban több ágazat, szakember, intézmény összehangolt együttműködésén múlik. Az egészségügy, a szociális és gyermekvédelmi alapellátások valamint az oktatásügy közös irányú, azonos elveken nyugvó munkálkodása szükséges ahhoz, hogy a védőnő és gyermekorvos, az óvónők, továbbá a gyermekjóléti és gyermekvédelmi szakemberek, pedagógusok, nevelési tanácsadó munkatársai elsajátítsák, tudatosan alkalmazzák, és együttműködve segítsék a szülőket a korai készségfejlesztés fontosságának megismerésében. Ehhez szükség van a cél eléréséhez szükséges eszközökre, fejlesztésekre, az együttműködés feltételeinek megteremtésére.²⁰

Az érintett szakemberek szemléletének közelítése a kisgyermekkorai fejlesztést egységében (holisztikusan) megközelítő, interdiszciplináris szemlélet felé, különös tekintettel arra, hogyan történjen a hátrányos családi környezetből érkező gyerekek szervezett fejlesztése, és hogyan működjenek együtt partnerként a gyerekek szüleivel.

Hálózatosság támogatása a hálózati tanulás formáinak elterjesztésével, az egész rendszer háttértámogatásának kiépítésével, szakmai protokollok, szabályok, egységes és megfelelően részletező szabályozásával a működés szakmai minőségének kiegyenlítése érdekében.

A dokumentációs rendszer gyakorlat és irányítás számára hasznossá tétele. Az adathalmaz formális elemektől való megtisztításával, az információk összegezésével, visszajelzésekkel, reflexiókkal a tervezés tudatossága, a megvalósítás valódi visszaigazolása, a követhetőség, a rendszerezettség irányába való változtatással.

Óvodával való szorosabb kapcsolat kiépítése, a gyerekház-óvoda átmenet és utókövetés biztosítása, illetve indikátor megjelenése a Dokrendszerben, (követés és értékelés kontrollcsoporttal) elengedhetetlenül fontos.

A Biztos Kezdet házakat érdemes a szegregátum és a központ közé helyezni és a szülők odajutását falugondnoki busszal is segíteni.

Szakmai munka

Javaslat a szülők aktívabb és tudatosabb bevonására

---

²⁰ Herczog Mária: Koragyermekkorai fejlesztés, <http://fejlesztok.hu/szekciok/fejlesztopedagogusoknak/79-koragyermekkorai-fejlesztos.html>

A Gyermekházakban folyó munka sikerét a gyermekek önmagukhoz mért fejlődése jelenti, melynek rendkívül fontos összetevője a szülő-anya aktív részvétele a fejlődési-fejlesztési folyamatban. Ennek feltétele a szülői kompetenciák fejlesztése.

A fejlesztés tudatos tervezéssel eredményesebbé tehető:

1. A család, szülő, gyermekmegismerés, helyzetfeltárás tudatos tervezéssel, azaz:
  - a családlátogatás informatívabbá tétele – előre meghatározott szempontok alapján - írásbeli összeggzéssel
  - az egyes gyerek-szülő fejlesztési fókuszainak meghatározásával
  - a gyermekházba járó életkori csoportok szüleinek adekvát fejlesztési fókuszok meghatározásával
2. A helyzetfeltárára épülő tervezés- tartalom, módszer, szervezeti keretek meghatározása
  - gondozási ismeretek - beszélgetés egyéni, kiscsoportos, szakember bevonása,
  - életkornak megfelelő fejlődési jellemzők - területek szerint,
  - együttjátás –hogyan instrukciók, javaslatok egyéni, csoportos, stb.

Javaslatok a környezettel és a játékokkal kapcsolatban

2-3 éves gyerekeknél az önállóságot segítené, ha bizonyos eszközöknek, játékoknak piktogramokkal jelölt helyei lennének. Erősítené a formaazonosítást, a gondolkodási műveleteket, a rendszerezést.

A bútor, berendezés, játékokhoz „franchise” rendszert javasolható. Természetes a gyermekházak helyi szükségletekhez való alkalmazkodásának elve, azonban a szakmai felkészültség, ízlés, a környezet esztétikai értékek különbözősége miatt fontos lenne egy ilyen nagy hálózatban a szakmailag fontos elemek egységesítése, nem beszélve a beszerzési lehetőségek optimalizálásának lehetőségéről. A szülői foglalkozásokhoz összecsukható, könnyen mozgatható ülőalkalmatosságokat javasoltak.

Javaslatok a rendszeres tevékenységekkel és a tervezéssel kapcsolatban

A heti tervekben a téma-tevékenység (kézműves, mozgás, stb.) megjelölés fölé rendelődjenek az adott életkoroknak megfelelő fókusz fejlesztési területek, és az adekvát játék tevékenységek. (pl. testséma fejlesztés - babaöltöztetés, nyelvi kifejezőkészség fejlesztés – képeskönyvek, képek nézegetése, megnevezés, finom-motorika fejlesztés - tépés, ragasztás, korona készítés stb.) Célszerű átgondolni a folyamatosan megjelenő játék lehetőségek megszervezésének, elhelyezésének, és főként a szülőkkel való megismertetésének rendszerét, módjait. A játékok nagy részénél nem elegendő a megfigyelés, az utánzás, fontos, hogy instrukciókat kapjanak a szülők ahhoz, hogy jól tudjanak együtt játszani gyerekeikkel. Ez lehetséges a foglalkozás közben egyéni instrukcióval, miközben játszik a gyermekével, de lehetséges külön beszélgetést szervezni a témában.

Törekedni kellene arra, hogy a mondókák, lovagoltatók, a gyerekdalok, a zene, a ritmus, az arra való mozgáslehetőség, a képeskönyv nézegetés, és azzal kapcsolatos megnevezés (nyelvi –

vizuális fejlesztés), a rajzolási lehetőség minden foglalkozáson, az életkornak megfelelő mese, szituációs, vagy szerepjáték nagyobb gyakorisággal forduljon elő. A mese és képeskönyvek, valamint bizonyos játékok meghatározott szabályok szerinti kölcsönzését célszerű lenne mindenütt megoldani.

Javaslatok a foglalkozások szervezéséhez

A természetesen mindig jelenlévő szabad játék és bizonyos helyzetekben a szülő ebbe való bekapcsolódását a modelláláson kívül magyarázattal, instrukciókkal fontos segíteni.

Az életkori szükségleteknek megfelelő és a gyermekmegfigyelés alapján fontosnak ítélt területek, funkciók fejlesztésére szervezett, irányított csoportos tevékenységeket célszerű beiktatni. Ehhez fontos lenne a dokrendszerbe is feltöltendő egyéni megfigyelőlapok adatai alapján fejlesztési feladatokat megjelölni. Van ugyan egyéni foglalkozási terv, de a kettő nem kapcsolódik egymáshoz. Az egyéni foglalkozási tervben tevékenységeket jelölnek meg, nem pedig a tevékenység által fejlesztendő területeket.

Az egyéni fejlesztendő területeket összegezni kellene, és ennek alapján lehetne tudatosabban megtervezni a fejlesztéshez szükséges tevékenységeket, a szervezés módszereit, és a szülőbevonással kapcsolatos feladatokat.

A multikulturalitás jegyében célszerű megjeleníteni a gyerekházban jelenlévő, a többségi kultúrától eltérő kultúrák elemeit, különös tekintettel a cigányságra.

A tudatosság erősítése érdekében mindenképpen szükséges gyerekházanként legalább egy kisgyermekkorú pedagógia területén szerzett diplomával rendelkező munkatárs.

Javaslatok a dokumentációs rendszer továbbfejlesztéséhez

Növelni kellene az adatok kitöltöttségét, akár úgy, hogy egyszerűbbé tesszük a Dokrendszer kezelhetőségét, ezzel vonzóbbá téve a felhasználók számára használatát, akár olyan ösztönző rendszer bevezetésével, ami motiválja az adatok felvételét.

Javítani kellene a felvett adatok minőségét, például úgy, ha kevesebb a nyílt válaszlehetőség, azaz a kitöltők meghatározott zárt válaszok közül jelölhetnek ki egyet. Így kevesebb a hibalehetőség a rögzítő számára, és könnyebben elemezhető az adat az uniformizált válaszok miatt.

Univerzális keresőt kellene beépíteni a Dokrendszerbe, ami lehetővé teszi, hogy a felhasználó által kiválasztott Gyerekházról/gyerekről/szülőről minden információt leszűrjön a honlapról, ne kelljen az egyes menükben kikeresnie a releváns információkat.

Az adatoknak könnyen hozzáférhető és elemezhető formában kellene lenniük. Nagyon sokat javítana a felület átláthatóságán, ha a honlapról Excel formátumban exportálni lehetne a felhasználó számára releváns adatokat, akár Gyerekházak/települések/kistérségek/évszám szerinti bontásban.

Hatásvizsgálatoz, és ok-okozati kapcsolatok feltárásához elengedhetetlen, hogy az adatok egy család teljes útját tartalmazzák a Házakban, a bekerülési állapottól az ott kapottakon át a kikerülési állapotig. Ennek első eleme, hogy rendelkezésre álljanak adatbázis formában a Biztos Kezdet Megfigyelőlapok adatai, ami tartalmazza a gyerekek különböző fejlődési szakaszaiban képességeik szintjét. Ennek az adatnak összekapcsolhatónak kell lennie a szülői háttér adatokkal, a gyerekház látogatásainak gyakoriságával, a kezdeti és végponti állapotfelmérésekkel, és előremutató lenne, ha a jövőben rögzülne az is, statisztikai elemzésre alkalmas formában, hogy a gyerekek és szülők milyen foglalkozásokon vettek részt a házban

Javaslat a Megfigyelési lap korrekciójára

Fontos szempont, hogy egy tételben csak egyféle készségre vonatkozó állítás szerepeljen, hogy a kitöltőknek egyértelmű legyen, hogy mit értékelnek. A jelenlegi dokumentációs rendszerben található megfigyelési lapon több olyan összetett tétel is szerepel, amelyen több készség is megjelenik (Pl.: Én érzete kialakult: önállóan akar cselekedni, "Nem"-et mond a felnőttnek vagy Törődik másokkal, segít, kérésre, önállóan odavisz a felnőttnek, társainak tárgyakat).

Az objektív felmérést segíti elő, ha a lehető legkevesebb szubjektív vagy többféle jelentéssel rendelkező állítás szerepel a megfigyelési lapon (Pl: Próbál önállósodni, dacolni a felnőttel). A rövid, egyértelmű állítások szintén a mérés megbízhatóságát és érvényességét segítik elő.

Végül javasoljuk a kritikus készségek alszála bevezetését, amely a legfontosabb olyan készségeket tartalmazza, amelyek az egészséges fejlődés alapvető mérföldkövei. Hiányuk jelzi a Gyerekház munkatársának, hogy az adott gyermeket tovább kell irányítani megfelelő szakemberhez. A kritikus készségek alszála segíti a korai fejlődési rendellenességek mielőbbi detektálását, és a szakemberek közötti együttműködés megvalósulását.